

Тірек-қимыл аппараты бұзылған балалармен түзете- дамыту жұмысында рефлекторлы локомоция әдісінің маңыздылығы

Ерте жастан бастап баланың белгілі бір қозғалыстары болады - бұл инстинктивті немесе рефлекторлық қозғалыстар. Олар орталық жүйке жүйесінде импульстардың пайда болуына және олардың тиісті бұлшықеттерге немесе бұлшықет топтарына таралуына байланысты жүзеге асырылады. Тірек-қимыл аппаратының зақымдалуы (ТҚАЗ) кезінде осы импульстар бұзылыспен дамиды.

Орталық жүйке жүйесі мен тірек-қимыл аппараты зақымдалған балаларда рефлекторлық локомотивті терапевтік әдісін қолдану арқылы олардың қозғалыс саласын қалпына келтіруге болады. Рефлекторлық локомоция рефлексогендік жолмен іске қосылады. Түп тамырында «рефлекс» ұғымы нейрондық басқарудың түрін білдірмесе, терапевтік мақсатта қолданылатын сыртқы тітіркенулерге және оларға әрдайым автоматты түрде жауап қайтаратын қозғалыс реакцияларымен айқындалады. Рефлекторлық локомоцияны практикада Войта терапия деп атайды. Рефлекторлық локомотивтің принципі, сондай-ақ Войта-диагностика және Войта-терапия профессоры Вацлав Войта ашты және дамытты. Берілген әдістің мәні - мидағы «туа біткен қозғалыс үлгілерін» белсендіру және оларды толыққанды қозғалтқыш реакцияларына айналдыру. Оның процесінде баланың денесінің іште, арқасында, бір бүйірінде жатқан бетте белгілі бір аймақтарына мақсатты қысым жасау арқылы іс жүзіне асырылатын әдіс. Рефлекторлық локомоция кезінде бүкіл қаңқа бұлшықеттерінің үйлесімді, ырғақты активтенуі және орталық жүйке жүйесінің интеграциясының әртүрлі деңгейлерінің реакциясы жүреді. Негізгі қозғалтқыш реакцияларымен қатар, Войта терапия моториканың келесі түрлерін қалпына

келтіреді: көз, ауыз және бет, вегетативті (ішектің, қуықтың, тыныс алуға жауап беретін бұлшықеттердің жиырылуы); сору және жұту рефлекстері.

Аталмыш әдістің оңтайлығы кез-келген жастағы адамдарда мұндай тітіркену автоматты түрде және өз бастамаларынсыз жанданады, яғни баланың белсенді қасақана күші талап етілмейтін әдісте тірек-қимыл аппаратының қозғалтқыш кешені даму жолна түседі. Мұндай белсендіру жағымды әсерге ие болады: церебральды парезден зардап шеккен балалар, бұл әдістен кейін қысқа уақыт ішінде сөйлей, сенімді тұрып, жүре алады. Бұл балалардағы спастиканың моторлы даму процесінде функционалды блокадамен байланысты екендігімен түсіндіріледі. Рефлекторлы еңбектеу қозғалысқа әкеледі, ал рефлекторлы айналу арқасында жату позасынан басталады және бүйірден өтіп, аяқ-қолда тұру позициясына бірден өтеді. Сонымен рефлекторлық локомоция бүкіл қаңқа бұлшықеттерінің үйлесімді, ырғақты активтенуі және орталық жүйке жүйесінің интеграциясының әртүрлі деңгейлерінің реакциясына дейін жүреді. Белгілі бір тұрпатта қысыммен туындаған қоздырулар жүйелі және циклді түрдегі қозғалыс реакциялары ретінде белгіленсе, толығымен бірнеше рет тіпті жаңа туған нәрестеде де пайда болуы мүмкін. Осылайша, ұстап алу, айналу, еңбектеу, орнынан тұру және жүру кезінде адамда пайда болатын барлық қимыл-қозғалыстар іске қосылады.

Рефлекторлы локомоцияны қолдануда балалар күнделікті стихиялық қозғалыстар үшін қажет – бейсаналық түрде қолданылатын – бұлшықет функциялары, ең алдымен омыртқада, сонымен қатар қолдар мен аяқтарда, және бетте іске қосылады. Профессор Войта балада осы «рефлекс тәріздес» қозғалыстарын бірнеше рет шақыруының көмегімен бас миында функционалды бұғатталған жүйке желілерін «ашу» немесе «қайта салу» ықтимал деп болжаған. Бұл теориялық қағида тәжіридеде де орын алған.

Психоневрологиялық медициналық-әлеуметтік мекемесінің шарттарында біз берілген тәжірибелік әдістің келесі формаларын қолданамыз:

1. Қозғалыс кезіндегі дененің тепе-теңдігі («постуральды басқару»);
2. Денені ауырлық күшіне қарсы түзету;

3. Аяқ-қолдардың затты мақсатты түрде ұстап алу және қадамдық қозғалысы («фазалық ұтқырлық»).

Орталық жүйке жүйесінде дене бітімі мен мінез-құлық функцияларын терапевтік түрде құрудың арқасында қозғалыс деңгейінің жақсаруы күн бойы жиі сақталуы мүмкін. Терапияда белсендірілген қалып пен қозғалысты басқару кез-келген стихиялық байланыс үшін маңызды алғышарттардың бірі болып табылады.

ТҚАЗ балалармен Войта терапияны қолдану ұстап алу, арқасынан ішке қарай айналу және жүру сияқты моторлы функциялардан тұрмайды. Рефлекторлық локомотивті іске қосу орталық жүйке жүйесі арқылы белгілі бір қозғалыс немесе әрекет үшін қажет жеке ішінара мотор модельдеріне қол жеткізуге ықпал етеді. Сонымен қатар, ол реабилитацияның бірден-бір бөлігі болып саналады.

Біз жұмысымызда еңбектеу және айналу рефлексіне көп көңіл бөлеміз, ол рефлекторлы локомоцияның ең басты бағыттары. Олардың негізгі құбылыстары денені тұтастай басқаруға, оның вертикализациясына және қозғалу қабілетіне әсер етеді.

Қорыта келсек, ТҚАЗ баланың бас миын сақталған «қалыпты қозғалысты» үнемі қайталау алмастырғыш қозғалыстардың есте қалуына жол бермейді. Қалай болғанда да, олар қалаған «қалыпты қозғалыстың» орнына ғана қызмет етеді.

Қолданылған әдебиеттер:

1. Козьявкин В.И. Детские церебральные параличи. Медико- психологические проблемы. Львов: НВФ «Украинские технологии», 1999. 144 с.
2. Гадирова Н.Г. Реабилитация детей с ограниченными возможностями физического здоровья в социокультурной среде Германии: Автореферат дис. канд. пед. наук.: Москва, 2002. 22 с.
3. Принцип Войта. Игра мышц при рефлекторном поступательном движении и в двигательном онтогенезе.//Вацлав Войта, Аннегрет Питерс. Издательство «Спрингер». Москва, 2014. – С. 20.